

ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ СИНТЕЗ В МОНУМЕНТАЛНИТЕ ИЗКУСТВА КАТО ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОБЛЕМ

Георги Костадинов Терзиев
Университет „Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас

THE ARTISTIC SYNTHESIS IN THE MONUMENTAL ARTS AS AN EDUCATIONAL PROBLEM

Georgi Kostadinov Terziev
Asen Zlatarov University – Burgas

Abstract. On focus is the role of monumental forms in the morphological structure of the visual arts and the pedagogical dimensions of this problem. Significant examples and leading artistic figures are listed for the pedagogical reflection of the social role of the monumental arts to be facilitated. The problem of the low level of knowledge in this field among the students from the Pedagogy department of Asen Zlatarov University – Burgas is studied. Compensatory strategies and methodology are suggested. The possible interdisciplinary relations in the educational field are studied on the base of the empiric material from the observations during concrete diagnostic practices.

Keywords: historical memory, ignorance, public contract, artistic synthesis, collective artistic achievement

Държавните образователни изисквания в областта на обучението по изобразително изкуство разпождат в края на началната училищна степен наличието на знания, позволяващи прокарването на ясни разграничителни линии между основните художествени родове във визуално-пластическите изкуства. Този императив откроява ролята на морфологичния анализ в комплексната академична подготовка, която би гарантирала на бъдещите начални учители качествена изява като художествени педагози. Продължителните наблюдения, съпроводени с широкоспектърни диагностични практики, показват ниското базисно ниво на компетентности в тази област. Подобна констатация налага актуализирането на знанията за морфологичната структура като условие за качествената академична подготовка в областта на методиката на обучение по изобразително изкуство. Следвайки утвърдената концепция в теорията на изкуството, първичният морфологичен анализ отрежда първостепенно значение на монументално-декоративните изкуства в системата на основните художествени родове. Обществената роля на монументалните изкуства определя въздействието им върху широки социални слоеве и тяхното разгръщане в продължителни темпорални интервали. Машабната обществена поръчка, обвързана по правило с различни нива на идеологическа обосновка, предполага, в отлика от кавалетните форми, колективна реализация. Тя преминава, най-често, през продължителни етапи на проектна разработка, одобрение и практическа реализация. Статичното ситуиране на монументалната творба, трайно обвързана с архитектурната среда, е друга знакова черта, която студентите следва да осмислят. Физическите параметри на артефактите в този морфологичен дял знаково определят художествено-естетическото и социалното им битие, обединявайки останалите посочени характеристики.

Педагогическата практика изисква наличието на ярки примери, които онагледяват теоретичната проблематика. Методът на персонализация на художествените възприятия извежда на преден план и ролята на творческата личност в пространството на монументалните изкуства. Търсенето на пресечна точка между тези два аспекта насочва вниманието към знакови творби в новото българско изкуство, които свидетелстват за високите художествени постижения на родните монументалисти. Народният дворец на културата е отправна точка в маршрут, който би позволил на художествения педагог да срещне своите възпитаници със знакови образци на монументалното ни изкуство и с неговите най-ярки представители.

В края на 70-те години родните творци се изправят пред уникална задача в областта на художествен синтез. 1300-годишнината от създаването на Българската държава е повод за изграждането на грандиозно архитектурно съоръжение. Народният дворец на културата, според проектния замисъл, трябва да се превърне в многофункционален комплекс, обединяващ характеристиките на конгресен център и прос-

транство, в което царуват сценичните изкуства. Идейният замисъл насища архитектурния ансамбъл с впечатляващо художническо присъствие. След монументалната скулптурна фигура при главния вход, изваяна от Димитър Бойков, изкуството на пълноценната триизмерност присъства в интериорните пространства в цялото си многообразие. Учителят, който повежда своите ученици из безбрежието на монументално-декоративните изкуства, може да разкрие тук генетичната връзка с архитектурната даденост в пълния регистър от възможни превъплъщения.

Не по-малко интересно за педагога е присъствието на значими стенописни реализации в това многофункционално пространство. Достатъчно е да споменем имената на Дечко Узунов, Христо Стефанов и Светлин Русев, за да удостоверим високата художествена стойност на стенната живопис в Народния дворец на културата. Така впечатляващият диалог между изкуствата разкрива както спецификата на декоративно-монументалните форми, така и водещите принципи на художествения синтез. Тази среда убедително илюстрира богатството от възможности за естетическа рецепция извън рамката на кавалетната творба.

Освен сложната връзка с цялостния интериорен облик, въображаемата екскурзия в прилежащите пространства представя и битието на монументалните реализации, свързани с екстериора. Съществена част от него е самобитната пластика на Галин Малакчиев, вдъхновена от образа на глаголическото писмо. Този емблематичен за съвременното ни изкуство автор овещества замисъла си в граничното пространство между парковата пластика и монументалния скулптурен мащаб. Пулсиращата форма, заредена с духовния подвиг на Равноапостолите, ни среща с един от най-талантливите Далчеви възпитаници.

Паралелът с учебната работа чертае контурите на задача, в която учениците извайват в триизмерност буквените знаци. Успоредниците между изворите и съвременния образ на българското писмо подсказва отчетливата връзка с обучението по родна реч. Тази задача може да бъде онагледена както с посочената творба на Галин Малакчиев, така и с паметника на Светите братя пред Народната библиотека, изваян от Владимир Гиновски.

Яркия образ на Галин Малакчиев би обогатил подобен урок с присъствието на един майстор с трагична съдба. Неговото заредено с творчески кипеж отшелничество в с. Батулия донася в българското изкуство поредица от творби, в които суровата природа на метала е одухотворена от художник с новаторски възглед и автентично творческо преживяване. Малцината щастливци, прекрачили прага на неговата работилница, разказват за смайващите плодове, родени в самотната битка с метала. Учениците, откриващи пределите, в които се разгръща изкуството на действителната триизмерност, биха се срещнали с един необичаен подход към този традиционен за скулптурата материал. Редом с отливките, в късното си творчество Галин Малакчиев майсторски използва заварката като похват, позволяващ необичайна пластическа интерпретация.

Металът, изграждал в продължение на хилядолетия предметната култура на човека, е водеща съставна част от още един артистичен ансамбъл. В средата на 70-те новопостроената Централна гара се превръща в една от архитектурните забележителности на столичния град. И тук проектното решение органично вплита монументалните изкуства. Част от синтетичния образ на внушителното съоръжение са творбите на двама автори, записали имената си в артистичния авангард от началото на 60-те. Скулпторът Величко Минев и живописецът Иван Кирков дават приноса си за създаването на въздействащия ансамбъл.

Пред творбата на Величко Минев учителят има възможността да разкрие силата на монументалния архитектурно-скулптурен синтез. Темата за майчинството е художествено извисена до мащабното въздействие, което трябва да привлече вниманието на несекващия поток от хора в подстъпите към гарата. При вглеждането в тази творба отчетливо се открояват отликите между кавалетната и декоративно-монументалната скулптурна форма. Четливият силует и категоричният градеж определят пълноценното възприятие от пределни разстояния и осигуряват достатъчния зрителен обхват. Бронзовият силует на майката и нейната рожба е органично споен със стереометричните обеми, които обединяват скулптурната и архитектурната форма.

Обзорът на мащабните реализации в областта на архитектурно-скулптурния синтез – този тъй ярък белег на пластическата ни култура от втората половина на 70-те и началото на 80-те години, изявява примера на един от най-значимите автори в българското монументално изкуство. В своята богата артистична биография Любомир Далчев вписва, редом със значимите творчески реализации в кавалетната живопис, рисунката и целия спектър на скулптурата, и забележителните качества на художествен педагог. От ателието по скулптура в Художествената академия, което той ръководи повече от две десетилетия, излизат автори, завоювали впечатляващо международно признание за родното ни изкуство. Длъжни сме да прибавим, без стремеж към изчерпателност, към вече споменатите Галин Малакчиев и Величко Минев, името на Крум Дамянов.

Този даровит ученик на Далчев има особен принос за забележителния подем на монументалната ни скулптура в разглеждания период. Достатъчно е да споменем само две от неговите реализации, за да

подкрепим горното съждение със солиден доказателствен материал. Монументът „1300 години Българска държава“ в Шумен и паметникът, посветен на 800-годишнината от въстанието на Асеневци във Велико Търново, бележат върхови точки в развитието на декоративно-монументалните изкуства.

В спомените си, споделени с пишещия тези редове през декември 2002 г., Крум Дамянов възстановява с вълнение задъхания ритъм на нескончаемия низ от седмици без почивни дни. За мащабния размах на проектите той свидетелства, като посочва впечатляващия по численост колектив, който осъществява монумента в Шумен. Връщайки се към художествения замисъл, вграден в тази творба, авторът посочва особената роля на светлината при възприемането на скулптурните групи от близка дистанция. Разчленяването на обемите проектира силуетно формата върху небесната шир.

Осмисляйки този аспект, педагогът ще открие още един интересен зрителен ъгъл при представянето на монументалната скулптура. Сложното взаимодействие между светлината и обемите касае не само пълноценното възприемане на триизмерността, но и „прочита“ на общия композиционен силует. В случая с Крум Дамянов светлите пространства са не само външни, но и разграждат монолитността, за да вклинят светлинни ядра в целостта на обема.

Цитираните свидетелства съдържат още поучителни фрагменти. В стремежа си да изгради с пределна художествена убедителност конските фигури в търновския монумент, Крум Дамянов задълбочено проучва анатомичната структура. По негово настояване е възстановена изцяло костната система на кон, по която се моделира механиката на движението за всяка от четирите фигури. Този занимателен епизод, който несъмнено би оживил срещата с делото на скулптора, подсказва поредния интересен паралел. В талвега на повествованието изникват подготвителните рисунки на Леонардо за конния паметник в Милано, поръчан от дук Сфорца. Студиите на конски фигури, изпълнени с титаничния стремеж за проникване отвъд елементарната видимост, чертаят силуета на възможния паралелен портрет.

Логично в стратегията на подобно методическо решение се вписва делото на друг именит български скулптор. Нека отново припомним, че Асен Пейков вгражда сред значимите постижения в съвременната италианска монументално-декоративна скулптура бронзовата фигура на Леонардо да Винчи от римското летище Фиумичино.

Потребностите на художественото образование в началното училище поставят на дневен ред въпроса за селекцията на знакови образци в този дял на визуално – пластичните изкуства, формиращи задължителна образователна рамка. Паралелът с популярния списък на стоте национални туристически обекта откроява ролята на христоматийните творби в разглежданата област. Възприети във възрастта на особено силен емоционален отклик и трайно формиращо въздействие, те биха оптимизирали пределно процеса на художествената рецепция. Ролята на изобразителните изкуства в процеса на историческо самопознание е особено силно заявена в пространството на монументалните форми. Те предоставят на художествения педагог в концентриран вид възможността за интегрални образователни послания. Изваяни в скулптурен обем или увековечени със средствата на стенната живопис, образите на бележитите българи биха останали трайно съхранени в детската памет. В битката за спечелването на детското внимание и интерес, учителят би намерил надежден съюзник в лицето на творците монументалисти. Съвременното превръща фасадните пространства в територия на спонтанна артистична изява. Художествената педагогика има отговорната задача да канализира възприемането на тези опити, редом с образците на класическите монументални изкуства. Учителят по изобразително изкуство може да създаде предпоставки за колективна творческа изява в подходящи архитектурни пространства, удовлетворявайки порива на детето да излезе извън рамките на белия лист.

Средоточието на съществени методически проблеми в пространството на монументалните художествени форми налага оптимизирането на академичните практики, гарантиращи качествената подготовка на началните педагози, призвани да осъществят навигацията в този дял на визуално – пластичните изкуства. Идеологизацията на общественения дебат по темата следва да отстъпи пред експертното заключение на изкуствоведите и художествените педагози, обвързващи обективните критерии за оценка на художествено – естетическите явления с подчертана социална значимост с категоричните повели на Държавните образователни изисквания. Все по-категорично налагащото се мнение, че завоеванията на българските монументалисти през 70-те и 80-те години на двадесетото столетие добиват подчертана международна стойност, заслужава подобаваш отклик в актуалната педагогическа практика.

References:

1. Dimchev, V. *Izobrazitelno izkustvo. Metodologiya.* S., 1993
2. Stefanov, H., Popov, Ch. *Prisastviya.* S., 2014
3. *120 godini balgarsko izkustvo. Prilojno, dekorativno, monumentalno izkustvo.* S., 201